

Vojtěch Pazderka

Lednické Mendeleum

Kdo jednou kráčel pěšky nebo jel autem přiměřenou rychlostí a vnímal krásu okolní krajiny z Valtic do Lednice, toho jistě upoutala při pravé straně silnice architektonicky zajímavá stavba ponořená do náruče zeleně. Tato budova, nazývaná MENDELEUM, je sídlem Mendlova ústavu, dnes výzkumné pracoviště Zahradnické fakulty Mendlovi zemědělské a lesnické univerzity v Lednici, jehož 85. výročí založení a význam pro pokrok lidské společnosti si v letošním roce připomínáme.

Lednické Mendeleum, jak je toto zařízení uváděno v podvědomí široké veřejnosti, vzniklo jako odezva na odkaz díla a práce J. G. Mendla, významného moravského přírodovědce a zakladatele moderní genetiky při odhalování jeho pomníku na Klášterním náměstí (dnes Mendlově náměstí) v Brně, dne 10. října 1910. Tato ojedinělá slavnost, která se konala za účasti významných osobností Evropy měla připomenout osobnost J. G. Mendla, ale hlavně jeho zákony o dědičnosti ve vztahu k lidské společnosti.

Snad svou povinnost k Mendlovu odkazu cítil čestný předseda zahradnické společnosti, ředitel lednických zahrad a současně ředitel Vyšší zahradnické školy v Lednici, dvorní rada Wilhelm Lauche. Lauche byl pravděpodobně osloven moravskými rodáky Prof. Dr. E. Tschermakem, profesorem na vídeňském Bodeninstitutu, a Karlem Portelem, referentem pro ovocnictví, vinařství, zahradnictví a hedvábnictví na ministerstvu orby ve Vídni, k založení genetického pracoviště na Moravě. Rovněž moravští zahradníci si uvědomovali svou povinnost uctít památku svého velkého rodáka Johanna Gregora Mendla.

Od slov nebylo daleko k činům. Všichni přítomní hosté slavnosti přislíbili jak odbornou, tak i finanční pomoc, proto se odvážil ředitel W. Lauche ihned jednat s knížetem Janem II. Liechtensteinem o vybudování výzkumného ústavu pro zahradnické plodiny v Lednici. Jednání dopadlo velmi slibně. Správa knížecího panství přislíbila pozemek a o projekt a vlastní stavbu byl požádán vídeňský architekt Kattnera, který také stavbu ve velmi krátké době postavil za 60.000,- K. Úhledná vilová budova s četnými pracovny, byty a skleníky byla již dostavěna v květnu 1913. Téhož roku byl Mendlův ústav dán do provozu s roční dotací 13.000,- K, z čehož ministerstvo orby hradilo 8.000,- K a lichtensteinská správa 5.000,- K.

Pracovní program ústavu vypracoval sám Prof. Tschermak. V pracovní preambuli ústavu se hovoří: ... ústav má v prvé řadě sloužit ke šlechtění zelenin, včetně brambor, ovocných druhů a zahradních rostlin. Tohoto záměru bude dosaženo použitím moderních šlechtitelských metod, které se již při výzkumu dědičnosti osvědčily a jsou velmi slibné pro praxi, ba částečně již vedly k zářivým výsledkům při šlechtění zemědělských a zahradních rostlin. V druhé řadě se bude ústav zabývat čistě vědeckými šlechtitelskými pokusy....

Činnost ústavu hned v prvním roce po založení byla postavena na širokém základě. Byly uskutečněny pokusy s kombinačním křížením ovocných odrůd, započato se šlechtěním salátu, zelí, hrachu, fazole, čočky, okurek a rajčat. Byl např. vyšlechtěn salát na tehdejší dobu neúměrně velký o průměrné váze téměř 900 g. Šlechtění okurek bylo zaměřeno na rezistenci vůči padlí. Při šlechtění květin byli získáni kříženci rodu Verbaskum, Primula a Ageratum. Ústav shromáždil velký sortiment kosatců pro další šlechtění a kombinační křížení. Tato úspěšná počáteční činnost ústavu byla omezena událostmi první světové války, kdy vznikly nenahraditelné škody hlavně ztrátou klíčivosti semen.

Po roce 1918 činnost ústavu pokračovala, hlavně ve šlechtění okurek a rajčat pro průmyslové zpracování. Mendlův ústav byl přičleněn k Vyšší ovocnicko-vinařské a zahradnické škole. Pod vlivem Mendlova ústavu došlo v roce 1921 k založení lichtensteinské množitelské stanice v Lednici. Stanice byla založena na udržovací šlechtění a množení obilovin, kukuřice a luštěnin. Ve velmi krátké době se podařilo izolovat řadu kmenů polních kultur, většinou místních krajových odrůd. Vedením Mendlova ústavu byl

pověřen PhDr. Frantz Frimmel, významný odborník v oboru genetiky a šlechtění rostlin. Řadu let přednášel jak na Vyšší zahradnické škole v Lednici, tak také na německé technice, na hospodářském odboru v Brně. Již v r. 1921 ve spolupráci s ředitelem vinařské školy v Mikulově Albrechtem Stummerem začal s kombinačním odrůdovým a mezidruhovým křížením révy vinné, které ke škodě věci z důvodů událostí druhé světové války nebylo ukončeno. Odbornými asistenty ústavu byli Ing.Dr. V. Sova a J. Baránek z Valtic.

Počátkem třicátých let bylo potřeba uvolnit pozemky lichtensteinské množitelské stanice pro výstavbu nové obytné kolonie. Množitelská stanice byla přemístěna do areálu valtické bažantnice, kde byla vyšlechtěna řada nových odrůd jako např. Valtický ječmen, kukuřice Valtický kmen C, čočka Valtický desetihalří a další.

Kolektiv pracovníků v Mendlově ústavu v čele s Dr. F. Frimlem se věnovala hlavně teplomilným zahradnickým plodinám, včetně tabáku. V této době vznikla řada nových odrůd zahradních plodin, Znojensko-lednické okurky nakladačky, Lednický cukrový meloun, Lednická ovocná paprika a další. Úspěšná činnost ústavu byla opět přerušena válečnými událostmi 1939-1945.

Činnost Mendlova ústavu v Lednici byla v plném rozsahu obnovena až počátkem r. 1946, pod vedením Výzkumných ústavů zemědělských. Řízením ústavu byl pověřen Rudolf Zapletal. Značný vliv na rozsah a obsah výzkumné práce měl akademik Prof.Dr. Jaromír Scholz (1947–1963), pozdější rektor Vysoké školy zemědělské v Brně a dlouholetý vedoucí zahradnické katedry v Lednici, který rozšířil působnost ústavu na předválečný rozsah prací. Po návratu ze studijní cesty po USA rozšířil činnost na obor šlechtění kukuřice.

Koncem padesátých let došlo k vyloučení zahradnických plodin z Mendlova ústavu, které byly opět přeneseny na šlechtitelskou stanici do Valtic. V Lednici bylo ponecháno jen šlechtění kukuřice na vyhledávání rodičovských párů pro výrobu heterozního osiva. Tento politický úkol přetrval až do roku 1965, kdy Mendlův ústav - Mendeleum přešlo pod správu agronomické fakulty Vysoké školy zemědělské v Brně. Vedením byl pověřen Ing. Oldřich Mrázek. Opět došlo k přeorientování ústavu na jeho tradiční náplň, na genetiku a šlechtění teplomilných, hlavně zahradních plodin. V šedesátých letech se zde v rámci mezinárodního biologického programu uskutečnila řada aklimatizačních pokusů se subtropickými rostlinami, včetně citrusových dřevin.

Mendeleum jako vědecko-výzkumné pracoviště vysoké školy navázalo na své tradiční poslání. Od r. 1991 je součástí zahradnické fakulty MZLU v Lednici. V současné době řeší pracovníci zahradnické fakulty 16 významných úkolů, z toho je 11 zaměřeno na kvalitu produktů pro oblast zpracovatelského průmyslu, včetně využitkování druhotných surovin. Zahradnické prostředí, tradice zahradnického školství, i vlastní činnost ústavu - Mendelea jsou zárukou této velmi záslužné práce. Zahradnická fakulta Mendelovi zemědělské a lesnické univerzity v Lednici je tímto spojením dokončována pokud jde o pedagogicko-vědeckou a praktickou základnu sloužící výchově budoucích zahradních inženýrů.

Lednické Mendeleum – současný stav (foto autor)